

LATVIEŠU PAREIZTICĪGĀS DRAUDZES 20. GS. 20.–30. GADOS: ĻAUDONAS DRAUDZES PIEMĒRS

BAIBA PAZĀNE

Mg. hist., Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultāte

E-pasts: baiba_pazane@inbox.lv

ANOTĀCIJA

Ļaudonas latviešu pareizticīgā draudze bija viena no vecākajām un lielākajām draudzēm starpkaru periodā Latvijā. Tūlīt pēc Pirmā pasaules kara draudze piedzīvoja tās pašas attīstības tendences, kuras bija raksturīgas arī pārējām Latvijas Pareizticīgās baznīcas (turpmāk – LPB) paspārnē esošajām latviešu draudzēm. Raksta mērķis ir, izmantojot Ļaudonas draudzes piemēru, konstatēt labi saskatāmās attīstības tendences, ar kurām saskārās LPB latviešu draudzes kopumā starpkaru periodā. Pirmkārt, draudzes materiālais stāvoklis bija atkarīgs no LPB vadības sniegtā atbalsta un pašas spēkiem rast līdzekļus ikdienas izdevumiem. Tūlītēju risinājumu prasība nekustamo īpašumu jautājumu sakārtošana, no kā bija atkarīga draudzes neatkarība saimnieciskajā dzīvē. Otrkārt, lielu darbu prasīja klēra un draudzes garīgās dzīves organizēšana.

Atslēgvārdi: latviešu pareizticīgā draudze, agrārreforma, koroborācija, Sinode, draudzes padome, klērs.

IEVADS

Ļaudonas latviešu pareizticīgā draudze dibināta 1846. gada 22. martā. Tā bija viena no pirmajām latviešu pareizticīgajām draudzēm Latvijas teritorijā. Draudzes pirmais priesteris bija pirmais pareizticībā pārgājušais hernihūtiētis Dāvis Balodis. Pateicoties viņa pūlēm, Ļaudona kļuva par savdabīgu pareizticības centru, kurā pareizticībā tika kristīti zemnieki ne tikai no Ļaudonas, bet arī no Mārcienas un Bērzaunes. Tā kā pareizticībā

pārgājušo zemnieku skaits 1847. gadā bija jau 2568 cilvēki, tika pieņemts lēmums arī par pastāvīgas Bērzaunes draudzes izveidošanu (Garvrilin 1999, 146). 1863. gadā tika iesvētīta jaunā Ļaudonas mūra baznīca. Ar neatkarīgas LPB pasludināšanu 1920. gada sākumā Ļaudonas draudze tika iekļauta LPB Kārdzabas prāvestībā, apvienojot 3 pagastus: Ļaudonas, Sāvienas un Odzienas. Ļaudonas draudze bija Vidzemes lielāko draudžu vidū – 20. gs. 20.–30. gados ticīgo skaits bija nedaudz zem 3000 cilvēku (LNA-LVVA, 7469–1–1039, 55–65; 7469–1–22, 19; 7469–1–2345, 113; 7469–1–1045, 150–151). Tādējādi tā noder par piemēru tam, kā starpkaru periodā darbojās pārējās latviešu pareizticīgās draudzes. Raksta mērķis ir ar Ļaudonas draudzes piemēra palīdzību konstatēt LPB paspārnē esošo latviešu draudžu attīstības tendences starpkaru periodā.

Rakstā ir aplūkoti divi galvenie jautājumi, kas bija būtiski katrai starpkaru periodā pastāvošai latviešu pareizticīgajai draudzei: pirmkārt, materiālais nodrošinājums, kas bija saistīts ar draudzes lielumu un draudzes locekļu spēju vai ieinteresētību ziedot savai baznīcai, kā arī nekustamie īpašumi, kuri atradās draudzes valdījumā un kurus tā brīvi varēja izmantot materiālā stāvokļa uzlabošanai (piemēram, iznomājot, pārdodot, izmantojot par algas ekvivalentu klēra locekļiem); otrkārt, klērs, mijiedarbība ar draudzi, kas būtiski ietekmēja arī turpmāku draudzes garīgās dzīves attīstību.

Tēmas izpēte ir aktuāla un nozīmīga, jo pētījumu par latviešu pareizticīgajām draudzēm tikpat kā nav. Ir atsevišķi vispārīgas ievirzes pētījumi, kas aplūko kopējo LBP vēsturi. Viens no tādiem darbiem ir 2013. gadā izdotā Ineses Runces grāmata “Mainīgās divspēles: Valsts un Baznīcas attiecības Latvijā: 1906–1940”. Jāatzīmē arī rakstu krājumā “Latvijas pareizticīgais hronogrāfs” iekļautā Sergeja Coja publikācija, kas veltīta LPB tiesiskajam stāvoklim Latvijā 20.–30. gados. Atsevišķus jautājumus, kas skar latviešu pareizticības vēsturi Latvijā, ir pētījis Aleksandrs Gavriļins.

Pētījums pamatā balstās uz nepublicēto avotu bāzes – konkrēti – LNA-LVVA LPB Sinodes fonda dokumentiem. No publicētajiem avotiem minamas rakstu publikācijas oficiālajos un vietējas nozīmes periodiskajos izdevumos. Lai atklātu avotos saglabāto informāciju, pētījumā izmantota vēsturiski ģenētiskā pētniecības metode, to papildina vēsturiski salīdzinošā un statistikas metode.

DRAUDZES MATERIĀLAIS STĀVOKLIS UN NEKUSTAMIE ĪPAŠUMI

1920. gada 25.–27. februāra Latvijas pareizticīgo draudžu pārstāvju koncilā tika pasludināta neatkarīga LPB (Coja 2016, 146). Jaunajos politiskajos

apstākļos (bija izveidojusies neatkarīga Latvijas Republika) LPB saskārās ar negatīvu un pat noraidošu sabiedrības un politiķu attieksmi, jo par pareizticību valdīja uzskats kā par izteikti krievu tautības iedzīvotāju pārstāvētu reliģiju un kā par cariskās Krievijas atstāto mantojumu Latvijā. Fakts, ka LPB palika Maskavas patriarhāta jurisdikcijā, Latvijas sabiedrībā izraisīja neizpratni, jo kaut kāda veida atkarība no Krievijas likās neiedomājama. Tāpēc bija nepieciešams izrādīt aktīvu un pārliecinošu rīcību jautājumos, kas skāra tās intereses, īpaši nekustamo īpašumu lietās.

20. gs. 20. gadu sākumā svarīgākie jautājumi, kas bija jārisina Ļaudonas draudzei, bija saistīti ar agrāro reformu. Reformas rezultātā daļa baznīcu zemju pārgāja Valsts zemes fondā. Vēl cariskajā Krievijā piešķirtie dokumenti, kas apliecināja īpašumtiesības, bija vienīgie pierādījumi, kurus uzrādot draudzes varēja pretendēt uz neatsavināmās zemes gabaliem, kuru apjoms bija līdz 50 ha (Zemes Ierīcības Vēstnesis, 15.02.1921., 1–2), un vienai draudžu daļai tie arī tika nodrošināti (Valmieras, Rūjienas, Limbažu, Ļaudonas u. c. draudzēm). Ar 1923. gada likumu par nekustamo īpašumu koroborēšanu¹ (Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, 18.04.1923., 53–54) sākās nekustamo īpašumu ierakstišana zemesgrāmatā. Process ieilga līdz 30. gadu otrajai pusei.

20. gadsimta 20.–30. gados Ļaudonas draudzei piederēja vairāki nekustamie īpašumi. Ap Ļaudonas dievnamu atradās zeme 1,48 desetīnu (1,62 ha – B. P.) platībā, uz kuras atradās Ļaudonas mūra dievnams, saimniecības ēkas (priesteru māja, kūts un klētis, malkas šķūnītis un pirts) un sakņu un augļu dārzi (LNA-LVVA, 1370–1–310, 2). Viens īpašums bija Ļaudonas ciemā – draudzes bijušās skolas zeme, uz kuras atradās bijusī skolas mūra ēka, kūts un malkas šķūnītis. 20. gadu sākumā par šo īpašumu izcēlās strīds starp draudzi un pagasta valdi par tā likumīgu lietošanu. Rezultātā draudze panāca to, ka pagasta valdei tika uzdots izbeigt nelikumīgu skolas telpu lietošanu (Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis, 17.06.1927., 2). Divas pūrvietas (0,80 ha – B. P.) no īpašuma tūlīt tika iznomātas, gūstot 2600 latu peļņu gadā (LNA-LVVA, 7469–1–707, 1–2).

1930. gadā draudzes rīcībā tika nodota jaunsaimniecība Ļaudonas pagastā (8,39 ha), un 1931. gada 5. janvārī Zemkopības ministrija draudzei ierādīja vēl zemes gabalu Baznīckalnā (7,14 ha), kuru tā izmantoja kā daļu no priesteru gada algas. Bez šiem īpašumiem draudzei piederēja vēl trīs kapsētas (LNA-LVVA, 7469–1–707, 2).

Pirmā pasaules kara gados daudzi Latvijas pareizticīgo dievnami bija stipri cietuši, arī Ļaudonas dievnams. 20. gadu sākumā ēka atradās sliktā tehniskā stāvoklī. Līdz pat perioda beigām brīvi līdzekļi dievnama sakārtošanai draudzei neatradās. 1929./1930. budžeta gadā no valsts piešķirtajiem līdzekļiem LPB nelielu daļu varēja novirzīt dievnamu remontiem.

Ļaudonas draudzei no tiem tika Ls 300 dievnama ēkas remontam – tika nokrāsots dievnama jumts. Arī nākamajā budžeta gadā draudzei izdevās izlūgt pabalstu Ls 300 apmērā, kurus tā izlietoja dievnama griestu apšūšanai (LNA-LVVA, 7469–1–1068, 222–223). Par godu šim svarīgajam notikumam 26. oktobrī tika sarīkotas dievnama iesvētīšanas svinības (LNA-LVVA, 7469–1–1068, 158–159).

Pārējos draudzes izdevumus veidoja dažādas ar saimniecisko pusi saistītās izmaksas, klēra locekļu atalgojums un iemaksas sociālajos fondos (priestera pensiju fondā), ēku apdrošināšana. Pārskati par draudzes materiālo stāvokli liecināja, ka, neveicot lielus izdevumus un tērējot naudu tikai ikdienas pamatvajadzībām, draudze spēja līdzsvarot savus tēriņus ar esošajiem līdzekļiem. Tā 1932. gadā draudzes ieņēmumi un izdevumi bija vienādi – Ls 1225,11 (LNA-LVVA, 7469–2–264, 227); 1936. gada budžeta ieņēmumi bija Ls 834,17 un izdevumi tikai nedaudz pārsniedza ieņēmumus – Ls 860 (LNA-LVVA, 7469–1–706, 1).

Draudzes ienākumus pamatā veidoja draudzes locekļu nodokļa iemaksas, iznomātie draudzes īpašumi, ieņēmumi par klēra pakalpojumiem un retu reizi – neparedzēti ieņēmumi. Piemēram, pateicoties kādas draudzes locekles 300 latu lielam ziedojumam, 1938. gada 10. jūlijā Ļaudonā varēja iesvētīt jaunu kapliču (Ticība un Dzīve, 01.08.1938., 238).

Draudzes locekļa nodoklis, kas bija obligāts ikgadējs maksājums katram 17 gadu vecumu sasniegušam draudzes loceklim, kā regulāra prakse tika ieviests 1925. gada 19. aprīlī. No nodokļa bija atbrīvoti tikai nespējnieki, slimnieki vai kādā negadījumā cietušie cilvēki. Tā nemaksātājam vajadzēja rēķināties ar soda mēriem: līdz parāda segšanai viņš zaudēja balss tiesības draudzes padomes sēdēs, bet, ilgstoši nemaksājot nodokli, cilvēks zaudēja tiesības saņemt mācītāja garīgo aprūpi: kristīt bērnus, laulāties Ļaudonas dievnamā, tiesības apglabāt savus mirušos ģimenes locekļus draudzes kapsētā (LNA-LVVA, 7469–2–264, 54). Pēc būtības tas bija mēģinājums par regulāru praksi ieviest pienākumu – ziedot baznīcas darbam. Tomēr turpmāko gadu atskaites liecināja, ka ne visi draudzes locekļi uztvēra to kā obligātu prasību. 1933. gadā draudzes finanšu pārskati liecināja, ka daudzi nebija veikuši draudzes locekļu iemaksas (LNA-LVVA, 7469–2–264, 276). Pēc t.² Jāņa Plauža 1934. gada ziņojuma atklājās, ka draudzes kasē bija izveidojies iztrūkums Ls 560 apmērā, kuru veidoja neiemaksātais draudzes locekļu nodoklis, iekavējot algu izmaksas priesterim un psalmotājam (LNA-LVVA, 7469–2–264, 276).

Visi nekustamie īpašumi draudzei bija potenciāls papildu naudas līdzekļu ieguves avots. Lai rastu nepieciešamos līdzekļus kara izpostītās saimniecības atjaunošanā, draudze aktīvi iznomāja sev piederošos nekustamos īpašumus. Tā jau bez minētās skolas zemes no 1921. gada aprīļa līdz

1926. gada aprīlim draudzei piederošais sakņu dārzs tika atdots nomā par 500 rbļ. gadā (LNA-LVVA, 7469–1–707, 148).

KLĒRS UN DRAUDZES GARĪGĀ DZĪVE

Klērs un mācītājs kā galvenā persona vienmēr ir bijis centrs, ap kuru pulcējās draudze. 1924. gadā tika rediģēts Baznīcas nolikums, kurā tika papildināts 141. p., nosakot, ka bez ikdienas darbiem mācītājs ir tiesīgs lemt arī par draudzes nekustamo īpašumu (Coja 2016, 156). Turpmāk tieši šis punkts kļuva par iemeslu strīdiem starp mācītājiem un draudžu padomēm vairākās latviešu pareizticīgajās draudzēs, arī Ļaudonā.

Ļaudonas draudzē priesteri mainījās bieži. Līdz 1925. gadam draudzei nebija sava garīgā vadītāja. Ilgi gaidītais virspriesteris t. Georgijs Auziņš ieradās Ļaudonā no Bulgārijas (LNA-LVVA, 7469–1–705, 46) (tikai Latvijas Republikas pilsoņi varēja kalpot par priesteriem, iebraucējiem bija jānokārto leģitimācijas dokumenti). Pirmajā pasaules karā t. G. Auziņš pildīja priestera pienākumus 1. Donas kazaku divīzijā, izpelnoties augstus apbalvojumus: krūšu krustu, Sv. Annas 3. pakāpes ordeni (Shhenikova et al. 2019, 96). Tomēr Ļaudonā priesteris neuzkavējās, jo jau 1927. gada 27. februārī viņš uzsāka dienestu Izglītības ministrijā (LNA-LVVA, 7469–1–705, 89). Objektīvu iemeslu dēļ draudzes apkalpošana kļuva neiespējama. Atvadoties no Ļaudonas draudzes, t. G. Auziņš padomes sēdē paskaidroja sava lēmuma patieso būtību: starp Ļaudonas draudzes padomi un klēru bija sākušies strīdi, apgrūtinot klēra darbu. Nesaskaņas radās, nespējot sadalīt tiesības lemt par draudzes nekustamajiem īpašumiem. Pēc LPB Sinodes locekļa Jāņa Plātera vārdiem, šis ziņojums uz visiem bija atstājis drūmu iespaidu (LNA-LVVA, 7469–1–705, 91). Draudzes saimnieciskā dzīve atradās uz sabrukuma robežas, kam pie vainas bija trīs padomes locekļi – Stūrainis, Paegļa un Liciša kungs. Viņu darbības rezultātā tika patvaļīgi sadalīts mācītājam domātais augļu un sakņu dārzs, vienu daļu līguma iznomājot baznīcas apkalpotājam Kārklīnam; aizbildinoties ar līdzekļu trūkumu un nekorekti pildot kasu grāmatas, tika kavēta mācītāja algas izmaksa (LNA-LVVA, 7469–1–705, 92). Nesaimnieciskas un kaitnieciskas darbības rezultātā LPB Sinode nesaņēma arī draudzes atskaites par padarītajiem remontdarbiem no valsts piešķirtā pabalsta. Šāda nekorekta rīcība varēja kompromitēt LPB, un valsts varēja turpmāk liegt līdzekļu piešķiršanu LPB.

Ļaudonas draudzē t. G. Auziņa vietā uz pagaidu laiku tika norīkots Kārdzības iecirkņa prāvests, Trīs Zvaigžņu 5. pakāpes ordeņa kavalieris (Shhenikova et al. 2019, 984) t. Jānis Eniņš. Ņemot vērā noslogoto darba grafiku (vienlaikus apkalpoja Saikavas, Bučauskas, Galgauskas un Raksoles draudzi), t. J. Eniņš savā vietā piedāvāja t. Pētera Stūriša kandidatūru

(LNA-LVVA, 7469–1–705, 81–83), kuru Sinode arī apstiprināja draudzes pārziņa amatā. Tomēr nesatikšana turpinājās. 1928. gadā t. P. Stūrītis rakstīja LPB Sinodei: “.. kā Ļaudonas draudzes pagaidu pārzinis nespēju (pasvītrots oriģinālā – B. P.) iespaidot draudzes padomi noslēgt baznīcas remonta norēķinus...” (LNA-LVVA, 7469–1–705, 123)

1928. gada 11. novembrī Ļaudonas draudze uzņēma jauno priesteri t. Augustu Hofmani, kurš savas aktivitātes un nesavtīguma dēļ ieguva draudzes atbalstu un LPB augstākās vadības atzinību – 1931. gada 12. janvārī viņš tika apbalvots ar sānautu³ (LNA-LVVA, 7469–1–705, 160–161). Tomēr draudzes strīdīgais raksturs atkal lika par sevi manīt. 1932. gada 30. martā draudzes locekļi J. Aizpurvs un P. Elksnītis nosūtīja sūdzības rakstu prāvestam t. J. Eniņam, kurā vainoja priesteri dažādās nelikumībās, patvaļā, negodīgā rīcībā ar draudzes kasi un nekustamajiem īpašumiem. Sūdzības autori lūdza atbrīvot t. A. Hofmani no pienākumu pildīšanas Ļaudonas draudzē (LNA-LVVA, 7469–1–705, 201), vienlaikus nelūdzot norīkot citu priesteri, apliecinot vienaldzību, vai draudzei ir pastāvīgs mācītājs vai to pārzina priesteris dažas reizes mēnesī.

Ļaudonas draudze bija sadalījusies divās konfliktējošās pusēs – mācītāja atbalstītājos un noliedzējos. Šajā savdabīgajā “karā” tika iesaistīta LPB Sinode, kurai 1932. gads pagāja nepārtrauktā sarakstē ar kādu no strīdīgajām pusēm. Priestera atbalstītāji rakstīja par to, ka “kāda melna roka ar tumšiem čukstiem aicina un vervē ļaundabīgus garus, kas no tumšiem kaktiem dubļus mestu. Pie mūsu draudzes padomes nav neviens atklāti dibinātus iemeslus uzdevis, kuri varētu ko ļaunu Hofmaņa darbībā saskatīt [...]” (LNA-LVVA, 7469–1–705, 197). Savukārt “pretinieki” uzdeva jautājumu: “Kas Hofmaņa kungu ir pieņēmis par draudzes pārzini?” (LNA-LVVA, 7469–1–705, 176).

Strīdus neatrisināja arī ārkārtas vispārējā draudzes locekļu sēde 1932. gada 9. oktobrī. Lai gan sēdē vienbalsīgi tika atbalstīts t. A. Hofmanis (LNA-LVVA, 7469–1–705, 202), tomēr jautājums nebija izsmelts. Tā paša gada 7. decembrī 192 draudzes locekļi LPB Sinodei adresētā vēstulē izteica neapmierinātību par t. A. Hofmani, kurš savas darbības laikā esot pilnīgi “deorganizējis jeb pāršķēlis draudzi divās daļās” (LNA-LVVA, 7469–1–705, 205). Pamatojoties uz sūdzību, 1932. gada 15. decembrī Sinode atcēla t. A. Hofmani no amata Ļaudonas draudzē. Lēmumu negrozīja arī anonīmā vēstule, kas LPB Sinodē tika iesūtīta 1932. gada 30. decembrī. Tās autors atzina, ka ļoti grūti ir izpatikt ļaudoniešu prātiem: “.. droši vien visā Latvijā nebūs tik nekultūrāli nesaskanīgas draudzes, kā Ļaudonā”, kas pašreiz cieš no “ticības kariem” (LNA-LVVA, 7469–1–705, 206). Vēstulē par vainīgiem tika norādīti 6 draudzes padomes locekļi, kuriem, “ja viss neiet pēc viņu gribas (iegūt sev materiālu labumu), tad visam ir jāmainās un

katru reizi nolūks iesākas pašu personīgu interešu vārdā, bet ne gan kristības un baznīcas dēļ” (LNA-LVVA, 7469–1–705, 206).

1932. gada 15. decembrī par Ļaudonas draudzes pārzini kļuva Burtnieku draudzes priesteris, vairāku nozīmīgu LPB apbalvojumu saņēmējs (LNA-LVVA, 7469–2–303, 2) t. J. Plaudis, kurš to atrada “bēdīgā stāvoklī”: “Pirmo pusgadu bija jādzīvo bez naudas līdzekļiem, no citu žēlastības, jo naudas nebija, kur ņemt. Pats apmetos Straupē, un Ļaudonu vairāk kā gadu apmeklēju kājām, noiedams 14 km lielo attālumu turp un atpakaļ. Bija vairāk reižu gadījumu, kad sestdienas vakarā nogāju Ļaudonā, nezināju, kur dabūšu sev naktsmāju, jo baznīcas mājas labākās telpas bija iznomātas citiem...” (LNA-LVVA, 7469–1–705, 216) Priesteris J. Plaudis draudzi atstāja 1934. gada martā (LNA-LVVA, 7469–1–705, 280). Bet Ļaudonu reizi mēnesī apkalpoja t. A. Hofmanis (LNA-LVVA, 7469–1–705, 292). 1937. gadā draudzē ieradās priesteris t. Konstantīns Mihailovs, viens no talantīgākajiem Rīgas Garīgā semināra audzēkņiem, Parīzes Pareizticīgās teoloģijas institūta beidzējs (Shhenikova et al. 2019, 567), un vadīja draudzi līdz 1942. gadam (LNA-LVVA, 7469–2–264, 44).

Neskatoties uz nepietiekamo finansiālo nodrošinājumu un iekšējām nesaņķām, Ļaudonas draudzes garīgā dzīve ritēja savu gaitu. Tajā aktīvi piedalījās draudzes Dāmu komiteja un koris, rīkojot ekskursijas uz Pečoru klosteri (LNA-LVVA, 7469–1–706, 1; Brīvā Zeme, 25.05.1938., 16), regulāri organizējot t. s. zaļumu svētkus un bazārus (tirģus dienas), kuros iegūtos ienākumus izlietoja dievnama remontam (Madonas Patiesības, 16.08.1929., 3). Trūcīgiem bērniem tika organizētas Ziemassvētku eglītes, atzīmētas Mātes dienas, apdāvinot kritušo kareivju mātes (LNA-LVVA, 7469–1–706, 1). Ļaudonas dievnamā tika rīkoti arī garīgie koncerti, kuros uzstājās draudzes koris vai apvienotais diriģenta Stērstiņa un Lūša vadītais Jāņkalna un Ļaudonas draudžu koris (Madonas Ziņas, 28.09.1939., 2). Atsevišķus svētkus apmeklēja augstas LPB amatpersonas, piemēram 1936. gadā Ļaudonas dievnama svētkos piedalījās metropolīts Augustīns (Pētersons)⁴ (LNA-LVVA, 7469–1–706, 1). Visi pasākumi bija labi apmeklēti un notika līdz pat 1940. gadam (Daugavas Vēstnesis, 18.05.1940., 10), kas liecināja par garīgās dzīves uzplaukumu.

SECINĀJUMI

Lai atjaunotu kara sagrauto saimniecību, LPB bija svarīgi visi tās rīcībā esošie līdzekļi. Viens no tiem bija valsts piešķirtie budžeta pabalsti, kas gan bija nelieli. Šajā situācijā latviešu pareizticīgo draudžu galvenais ienākumu avots bija nekustamo īpašumu iznomāšana. Tādēļ svarīgi bija tos saglabāt

savā valdījumā, kas agrārās reformas laikā izdevās ne visām draudzēm. Dokumenti, kas apliecināja tiesības uz zemi, bija nepieciešams nosacījums, lai saglabātu vismaz daļu bijušo īpašumu. Arī pašas draudzes aktivitāte savu interešu aizstāvībā bija papildu garants savu tiesību nosargāšanā.

Vēl viens LPB izaicinājums starpkaru periodā bija klēra locekļu nodrošināšana draudzēs. Kā viens no risinājumiem bija vairāku draudžu uzticēšana vienam priesterim. Retu reizi Latvijā uzņēma priesterus arī no ārzemēm. Pēdējiem gan vajadzēja saskarties ar birokrātiskām grūtībām, jo pēc Latvijas Republikas likumdošanas par priesteri varēja būt tikai Latvijas Republikas pilsoņi.

Baznīcas nolikuma strīdīgie priesteru pienākumu papildinājumi, uzticot viņiem arī rūpes par draudžu nekustamajiem īpašumiem, negribot izraisīja strīdus starp mācītāju un draudzes padomi. Tomēr draudzes garīgā dzīve turpināja attīstīties un piedzīvoja pat uzplaukumu, kas notika, pateicoties Dāmu komitejas un kora kopīgajām pūlēm sadarbībā ar draudzes padomi un priesteri.

IZMANTOTIE AVOTI UN LITERATŪRA

NEPUBLICĒTIE AVOTI

Draudžu saraksts: Kārdzības prāvestība, 1929. LNA-LVVA, 7469-1-222.

Draudžu saraksts: Ļaudonas draudze, 1927. LNA-LVVA, 7469-1-219, 6. lp. o. p.

Draudžu saraksts: Ļaudonas draudze, 1934. gads. LNA-LVVA, 1370-1-2345, 113. lp.

Draudžu saraksts: Ļaudonas draudze, 1940.-1944. LNA-LVVA, 7469-1-229, 5. lp.

Gada pārskati: Ļaudonas draudze, 1923.-1926. LNA-LVVA, 7469-1-1035, 396.-397. lp.

Kārdzības prāvestības draudžu ziņas par 1929. g. LNA-LVVA, 7469-1-1039, 55.-65. lp.

Ļaudonas draudzes lieta, 18.04.1923.-10.05.1934. LNA-LVVA, 7469-1-705.

Ļaudonas draudzes padomes sarakste ar LPB Sinodi, 09.10.1929.-09.11.1931. LNA-LVVA, 7469-1-1068, 222.-225. lp.

Ļaudonas draudzes personālais sastāvs, 11.02.1937.-25.01.1937. LNA-LVVA, 7469-1-706, 1. lp.

Ļaudonas Sv. Jāņa Kristītāja baznīcas un draudzes nekustamo īpašumu lieta, 04.10.1938.-08.02.1940. LNA-LVVA, 7469-1-707, 1.-2. lp. o. p.

Madonas prāvestības draudžu ziņas par 1938. g. LNA-LVVA, 7469-1-1045, 150.-151. lp.

Michailovs Konstantīns Aleksandra d., priesteris, 29.12.1934.-14.12.1945. LNA-LVVA, 7469-2-264.

Plaudis Jānis, priesteris. LNA-LVVA, 7469-2-303.

Ziņas par Cēsu apriņķī atrodošajiem pareizticīgo baznīcu nekustamajiem īpašumiem, 01.08.1923. LNA-LVVA, 1370-1-310, 2.-2. lp. o. p.

PERIODIKA

- Bērnū garīgā diena. *Daugavas Vēstnesis*, 111, 18.05.1940., 10.
- Jansons, J., 1943. Sv. Andreja svētki Ļaudonā. *Dzīvības Vārds*, 3, 1943, 26.
- Jaunas kapliņas iesvētīšana Ļaudonā. *Ticība un Dzīve*, 15, 01.08.1938., 238.
- Likums par nekustamo īpašumu koroborēšanu sakarā ar agrārās reformas likumu. *Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums*. 18.04.1923., 5. burtn., 53–54.
- Ļaudona. *Madonas Patiesības*, 5, 16.08.1929., 3.
- Nevar izmantot svešu īpašumu. *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*, 117, 17.06.1927., 2.
- No Ļaudonas. *Ticība un Dzīve*, 11, 01.11.1929., 138.
- Noteikumi par zemes fonda piešķiršanu pagastu pašvaldību iestādēm un draudzēm (Pieņemti Centrālās Zemes ierīcības komitejas š. g. 2. februāra plenārsēdē, protokols Nr. 2). *Zemes Ierīcības Vēstnesis*, 4, 15.02.1921., 1–2.
- Smiltainē aizvads ilggadīgais prāvests. *Madonas Ziņas*, 38, 28.09.1939., 2.
- Sv. Ap. Andreja svētki. *Dzīvības Vārds*, 3, 1943, 24.
- Svētceļojums uz Igauniju. *Brīvā Zeme*, 117, 25.05.1938., 16.

LITERATŪRA

- Coja, Sergej, 2016. *Pravovoe položenie Latvijskoj Pravoslavnoj Cerkvi v 20-h – nachale 30-h godov XX veka. Latvijskij pravoslavnyj hronograf*. Vip. 2. Rīga: Sinod Latvijskoj Pravoslavnoj Cerkvi, 152.
- Gavrilin, Aleksandr, 1999. *Očerki istorii Rizhskoj eparhii. 19 vek*. Rīga: Filokalija.
- Runce, I., 2013. *Mainīgās divspēles: Valsts un Baznīcas attiecības Latvijā: 1906–1940*. Rīga: LU Filoloģijas un socioloģijas institūts.
- Shhenikova, O., Vitols, A. (sost.), 2019. *Pravoslavniye arhierei, svjashhenniki, diakony, psalomshhiki, uchitelia i regenty, sluzhivshie na territorii Latvii s 1710 po 2019 gody: biograficheskiy spravochnik*. Rīga.

ATSAUCES UN PIEZĪMES

- ¹ Koroborācija – zemes un ēku ierakstīšana (nostiprināšana) zemesgrāmatā.
- ² Saīsinājums no “tēvs” – garīdznieku godināšana pareizticīgās baznīcas tradīcijā.
- ³ Sānauts jeb palīca – priesteru dievkalpojuma tēpa daļa – auduma kvadrāts vai rombs ar krusta attēlu.
- ⁴ Pareizticīgās baznīcas tradīcijā mūku kārtā ieceltajai personai tiek mainīts vārds, bet uzvārdu raksta iekavās, pasvītrotot nošķiršanos no laicīgas dzīves.

LATVIAN ORTHODOX PARISHES IN 1920–1940: EXAMPLE OF ĻAUDONA PARISH

BAIBA PAZĀNE

Mg. hist., Faculty of History and Philosophy, University of Latvia

E-mail: baiba_pazane@inbox.lv

ABSTRACT

One of the first Orthodox parishes that was established during this time period was the Latvian Orthodox Parish of Ļaudona. It had a large number of parishioners and it maintained the status of the largest Orthodox parish of Latvia during the interwar period. The Parish of Ļaudona is an example of Latvian Orthodox congregations' functioning under the leadership of Orthodox Church of Latvia in the interwar period. The aim of the current paper is to explore the common trends and characteristics of Latvian Orthodox parishes through the example of Ļaudona Parish in 1920–1940. After the First World War, the Parish of Ļaudona had to counter the same problems as the rest of Latvian Orthodox parishes under the management of Orthodox Church of Latvija (OCL): the financial situation of parish was difficult; it was important to settle the real estate issues, as well as to ensure the presence of the priest.

Keywords: Latvian orthodox parish, agrarian reform, corroboration, Synod, clergy, secular leadership of parish.

Summary

The allowances granted by the state to the Latvian Orthodox Church were small, but they were necessary for the gradual reconstruction of the war-ravaged economy of the church. In this situation, the main source of income of Latvian Orthodox congregations was leasing of real estate properties. Therefore, it was important to keep them in their possession, but it was not possible for all congregations because of the framework of the agrarian reform. Title deeds were a necessary condition to preserve at least some of the former properties. The activity and persistence of the parish in defending its interests was an additional guarantee in the protection of property rights.

Another challenge for the Latvian Orthodox Church in the interwar period was the provision of clergy members in parishes. The main solution was entrusting several congregations to one priest. In Latvia, the priests from abroad were received rarely and they encountered certain difficulties as, in accordance with the law, only the citizens of Latvia could serve as priests.

The controversial additions to the duties of priests in the church regulations, entrusting them also with the care of the immovable properties of the parishes, unwittingly caused disputes between parish priests and councils. However, the spiritual life of the parish continued to develop and even flourished, thanks to the joint efforts of the Ladies' Committee and the choir that cooperated with the parish council and the priest.